

KRÁLOVÉHRADECKÉ SOUDNÍ PŘE Z LET 1548–1564 POSTOUPENÉ K APELAČNÍMU SOUDU

Josef KINDL

Apelační soud, neboli radu nad apelacemi, založil Ferdinand I. svým re-skriptem z 20. ledna 1548 jako odvolací stolicí pro městské soudy.¹⁾ Zrušil tak dosavadní působnost vyšších odvolacích soudních stolic a i tímto krokem přispěl k významnému omezení městské autonomie. Jak je zřejmé z dochované úřední agendy, třídícím kritériem pro zaznamenávání jednotlivých odvolávání byl jazyk doručené pře: německé se zaznamenávaly do *knih protokolů*, kterých je pro léta 1550–1780 dochováno 97, české do *knih ortelních manuálů*, jichž máme pro léta 1548–1783 dochovaných 87.²⁾ Knihy protokolů, které obsahují především odvolání ze Slezska a Lužice, se od ortelních manuálů odlišují vyjma jazyka používáním stereotypních formulí a plně intitulace.³⁾

Zaměříme-li se na knihy ortelních manuálů v širším slova smyslu, můžeme je rozdělit do několika kategorií.⁴⁾ První kategorií jsou *knihy čistopisů*, vedené v raném období činnosti apelačního soudu, konkrétně v letech 1548–1566. Záznamy soudních pří mají v těchto knihách charakter definitivního zápisu bez škrťů a oprav a obsahují kromě rozhodnutí apelačního soudu i rozsudek soudu první instance. Celkem jsou docho-

1) Karolina ADAMOVÁ, *Dějiny českého soudnictví. Od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005, s. 29.

2) Anita KŘEPELKOVÁ, *Apelační soud 1548–1783 (1788). Inventár*, Praha 1964, s. 24–34.

3) Vladimír VAŠKŮ, *Česká královská kancelář a kancelářská zařízení jiných stěžejních institucí státní zeměpanské správy v letech 1526–1848*, in: *Česká diplomatika do roku 1848*, red. Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1984, s. 245.

4) Klára WOITSCHOVÁ, *Obráz činnosti pražského apelačního soudu v letech 1672–1682 ve světle ortelních manuálů a knih protokolů*, *Paginae historiae* 19, 2011, s. 96–115.

vány čtyři knihy čistopisů, které zachycují agendu podle krajů, jmenovitě Bechyňského, Boleslavského, Čáslavského, Hradeckého, Kouřimského, Plzeňského, Podbrdského, Prácheňského, Rakovnického, Slánského a Žateckého, a zvláště též pro město Prahu.⁵⁾ Kniha čistopisů pro Litoměřický, Chrudimský a Vltavský kraj není dochována. Druhá kategorie zahrnuje knihy, do kterých se zapisovaly *vzorové případy* z let 1548–1605.⁶⁾ Třetí, nejrozsáhlejší skupinu tvoří *ortelní manuály v užším slova smyslu*, do kterých jsou zaznamenány pouze základní údaje o soudním sporu (jméno žalobce, jméno žalovaného, důvod soudního sporu, jméno referenta řešícího příslušnou při a navrhuujícího rozsudek) a výsledek řízení před apelačním soudem.⁷⁾ Knihy z poslední skupiny nám tedy neposkytnou tolik informací jako knihy čistopisů, a proto je podle možností vhodné doplnit zápisy o dochovaný archivní materiál z jednotlivých městských kanceláří (např. soudních knih).

Ortelní manuály v širším slova smyslu zatím nebyly ve větší míře využívány badateli, přestože se z nich můžeme dozvědět informace o fungování městského soudnictví a důvodech soudních sporů v raném novověku. O možnostech využití ortelních manuálů jako pramenů pro historické bádání pojednávají studie Kláry Woitschové.⁸⁾ Nelze opomenout i další autory, kteří komparovali knihy ortelních manuálů s archivními prameny ve fondech měst a zmapovali obsah a četnost soudních při pro jednotlivá města nebo oblasti, jako zvláště Eva Procházková, Lenka Kreuzová, Michaela Neudertová, Lenka Kuthanová, Květoslava Haubertová, Renáta Růžičková či Tereza Siglová.⁹⁾

5) A. KŘEPELKOVÁ, *Apelační soud*, s. 24–25.

6) Tamtéž, s. 25. Jde o inv. č. 100 a 101.

7) Tamtéž, s. 25–34. Jedná se o knihy s inv. č. 102–182.

8) Klára WOITSCHOVÁ, *Ortelní manuály a knihy protokolů apelačního soudu v Praze z let 1548–1783*, *Paginae historiae* 16, 2008, s. 545–558; TÁŽ, *Edice, nebo databáze? Ortelní manuály jako komplementární pramen k dějinám městského soudnictví*, *Ústecký sborník historický*, Supplementum 1, 2010, s. 241–252.

9) Eva PROCHÁZKOVÁ, *Perzekuce romských kočovníků v českých zemích v 18. století. (Na základě rozboru ortelních manuálů pražského apelačního soudu)*, *Sborník archivních prací* 49, 1999, s. 307–409; Lenka KREUZOVÁ, *Agenda městského soudu v Poděbradech v době předbělohorské ve světle knih čistopisů a ortelních manuálů apelačního soudu v Praze (1548–1618)*, diplomová práce na Katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2005; Michaela NEUDERTOVÁ – Lenka KUTHANOVÁ, *Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské*, in: Jindřich FRANČEK (ed.), *Hrdelní soudnictví českých zemí 16.–18. století*. Sborník příspěvků

Předkládaná studie si klade za cíl analyzovat královéhradecká odvolání k apelačnímu soudu z let 1548–1564, pro něž je dochována kniha čístopisů zahrnující agendu z krajů Hradeckého, Boleslavského a Plzeňského; přímo z Hradce bylo k vyšší instanci postoupeno 222 pří.¹⁰⁾ Podle možností pramenné základny budou hradecké případy komplementovány úředními písemnostmi dochovanými ve fondu Archiv města Hradec Králové a též příslušnými svazky ortelních manuálů v užším slova smyslu, z nichž však již není dochována agenda z let 1549, 1552, 1553 a 1558.¹¹⁾

Diplomatická charakteristika knihy čístopisů ortelních manuálů pro Boleslavský, Hradecký a Plzeňský kraj z let 1548–1564

Kniha čístopisů ortelních manuálů, která tvoří základní pramen studie, má 2 016 stran a obsahuje odvolání z Boleslavského, Hradeckého a Plzeňského kraje.¹²⁾ Nejstarším záznamem v knize je odvolání z Hradce Králové ve věci obstavuňku, o kterém apelační soud rozhodl 24. února 1548.¹³⁾ Nejmladší záznam se týká obstavuňku ve vsi Konecchlumí a je datován 23. červencem 1565.¹⁴⁾ Podle chronologických nesrovnalostí v řazení jednotlivých oddílů zápisů měl zřejmě každý kraj v knize vymezen určitou

z konference konané v Pardubicích ve dnech 21. a 22. září 1995, Pardubice 1996, s. 119–132; Květoslava HAUBERTOVÁ, *Loketsko v ortelních manuálech apelačního soudu v letech 1548–1740*, Sborník Chebského muzea 13, 2005, s. 8–22; Renáta RŮŽIČKOVÁ – Tereza SIGLOVÁ, *Apelační soud a odvolání proti rozhodnutí nižších soudů na pardubickém panství. Případy řešené v civilním soudním řízení v 16.–18. století*, Sborník prací východočeských archivů 13, 2009, s. 13–130; TYTÉŽ, *Apelační soud a případy řešené v inkvizitním soudním řízení na pardubickém panství v 16. – 18. století*, Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 13–110; Josef KINDL, *Zápisy v ortelních manuálech apelačního soudu z let 1548–1648 týkající se poddanského městečka Skutče*, in: Jana KUDRNOVÁ – Petr POLEHLA – Michal SEVERA, Ad honorem VN: k 65. narozeninám Věry Němečkové, Jana VOJTIŠKOVÁ (edd.), Hradec Králové 2015, s. 211–225.

10) Národní Archiv Praha (dále NA), fond Apelační soud (1548–1783) (dále AS), Nálezy a ortely městských soudů a jejich napravení, příp. ponechání apelačním soudem pro kraje boleslavský, hradecký a plzeňský (1548–1564), inv. č. 97.

11) A. KŘEPELKOVÁ, *Apelační soud*, s. 25–26.

12) Pře z Boleslavského kraje jsou psány od strany 1 do strany 437, kde je dobový zápis, že další zápisy pokračují za Hradeckým krajem; další záznamy Boleslavského kraje následují po zápisech Hradeckého kraje, a to od strany 1287 do strany 1614. Pře z Plzeňského kraje jsou vedeny od strany 1615 do strany 2016.

13) Tamtéž, s. 913.

14) Tamtéž, s. 835.

část, ale když se záznamy již do oddílu nevešly, musely být zaznamenávány do jiného oddílu. Zápisy pro Hradecký kraj se nacházejí mezi stranami 438 až 1285.¹⁵⁾ V případě soudní knihy je možné vyloučit vedení na volné listy, protože dotyčné rozhodnutí mělo právní platnost, což dokládá, že kniha byla předem svázána koženou vazbou, která je částečně poškozená s chybějícími přezkami a částí kování. U některých zápisů můžeme najít chyby v datačních formulích. Příkladem může být spor o koupi domu mezi Václavem Pečenkou a Janem Slatinským.¹⁶⁾ Pokud městský soud rozhodl o jejich případu 24. srpna 1556, nemohl apelační soud vydat rozsudek 5. února 1556, jak uvádí záznam apelace. Správně je zápis uveden v ortelním manuálu v užším slova smyslu obsahujícím odvolání za rok 1557.¹⁷⁾ Při pochybách ohledně datování rozsudku je tedy vhodné porovnat zápis z knihy čistopisů se záznamem v příslušném ortelním manuálu v užším slova smyslu, pokud se ovšem dochoval.

Jednotlivé zápisy jsou psány úhlednou českou novogotickou kurzívou a polokurzívou. Výrazné nadpisy s názvem jednotlivých měst, ze kterých odvolání přišlo, jsou psány kresleným novogotickým písmem. Bohužel čitelnost některých zápisů je ztížena zpřístupněním knihy pouze na mikrofilmech, což znemožňuje výzkum filigránů.

Protože zápisy mají až na některé výjimky pevnou strukturu, je možno vzorově rozebrat jeden soudní spor v knize čistopisů. Jako příklad můžeme uvést při mezi Janem Sedláčkem (žalobcem) a Jakubem Selem, Janem Dvorským, Kalfusem Kožišníkem a Matoušem Pernikářem ohledně neodpovídání na žalobu týkající se dluhů, kterou apelační soud rozhodl 18. února 1558.¹⁸⁾ Nadpis každého zápisu uváděl, z jakého města odvolání přišlo („*Hradec nad Labem*“).¹⁹⁾ Potom následuje jméno žalobce („*Jan Sedláček, zmocněný od konšelů a purkmistra Vysokého Mýta, na místě sirotků Jiříka a Matouše Jakšů z Tisové*“), jméno žalované strany („*Jakub Sele, Jan Dvorský, Kalfus Kožišník a Matouš Pernikář*“) a důvod pře („*co se*

15) Zápisy pro Hradecký kraj začínají na straně 438 rokem 1558 a chronologicky pokračují až do strany 904, kde končí rokem 1564. Od následující strany začínají rokem 1548 a pokračují až do strany 1258, kde končí rokem 1558. Chronologicky tedy navazují na zápisy ze strany 438. První zápis při Kraje hradeckého na straně 438 je datován 12. červnem 1558 a poslední zápis na straně 1258 je datován 16. květnem 1558. Obě odvolání přišla z Hradce Králové.

16) Tamtéž, s. 1214.

17) NA, fond AS, *Knih českých ortelů (1557)*, inv. č. 107, s. 109.

18) NA, fond AS, *Nálezy a ortely městských soudů*, s. 451.

19) Tamtéž.

neodpovídání na žalobu z dluhů dotýče“).²⁰⁾ Tím je ukončen úvod každého zápisu. Další odstavec popisuje ve stereotypních formulích, jak městský soud dospěl ke svému rozsudku, a je až na výjimky nadepsán „*Ortel na témž právě*“. Odůvodnění rozsudku městského soudu začíná slovem „*Poněvadž*“. Zápis končí rozsudkem („*I z těch příčin takové jeho Jana Sedláčka žaloby na nadepsané osoby učiněné se zdvihají vedle práva*“), nabídnutím možnosti odvolání („*vrchní právo vyhrazeno*“) a datací.²¹⁾

Po odstavci s rozsudkem první instance následuje rozhodnutí apelačního soudu. Pokud by apelační soud předchozí rozsudek potvrdil, což se ve vybraném soudním sporu nestalo, zněla by stereotypní formule: „*Tento ortel při své váze zůstaven, poněvadž v té při za právo dáno jest*“ s doplněním datace rozsudku apelačního soudu.²²⁾ V případě doplnění vypadala stereotypní formule následovně: „*Tento ortel při své váze zůstaven, avšak s tím doplněním...*“. Uvedená věta se neobjevuje často, protože apelační soud většinou buď rozsudek potvrdil, nebo změnil. Doplnění mělo charakter např. stanovení doby, do které se mají obě strany domluvit na odškodnění. Změnu rozsudku městského soudu naznačuje věta: „*Takto ten ortel napravují*“, což se stalo ve vybraném soudním sporu.²³⁾ Jednotlivé uvozující formule se v knize drobně odlišují, ale jejich význam zůstává stále stejný. V případě, kdy došlo ke změně rozsudku, je v jeho závěru připojena fráze ohledně odškodnění za soudní výlohy: „*A co k apelaci složeno, to aby zase navráceno bylo*“, pokud ovšem soud nerozhodl o zrušení placení škod mezi jednotlivými stranami sporu.²⁴⁾ Uvedená formule nařizovala straně, která soudní spor prohrála, zaplatit soudní výlohy straně druhé.

Výjimečně je uvedeno v první instanci rozhodnutí městského rychtáře daného města, což je zřejmé podle úvodní formule „*ortel od rychtáře uvedený*“. Potom mohla rozsudek potvrdit, změnit nebo doplnit městská rada v čele s purkmistrem.²⁵⁾ Nespokojená strana ale měla stále možnost se odvolat k apelačnímu soudu. Ten potom musel uvést, který z těchto rozsudků potvrzuje (rychtáře nebo městské rady), pokud byly různé. Občas se ještě u zápisů uvádělo, která strana se odvolala, což můžeme najít například ve sporu o nárok na dědictví, kde se po rozsudku první instance

20) Tamtéž.

21) Tamtéž. Písaři apelačního soudu většinou používali datování podle církevního kalendáře.

22) Tamtéž, s. 454.

23) Tamtéž, s. 452.

24) Tamtéž, s. 983.

25) Tamtéž, s. 657–658.

píše: „*Havel Horčička apelaci vzal.*“²⁶⁾ Většinou je ale podle rozsudku městského soudu jasné, která strana se odvolala k apelačnímu soudu i bez jejího uvedení.

Na základě knihy čistopisů a knih ortelních manuálů v užším slova smyslu je možné předložit úvahu o účelu vedení knih čistopisů u apelačního soudu. Písaři si do nich nejprve předepsali informace o příchozím odvolání a rozsudku městského soudu. Následně zapsali do ortelního manuálu v užším slova smyslu při projednávání příslušné soudní pře rozsudek apelačního soudu, který po skončení jednání doplní do knihy čistopisů. Knihy čistopisů tak sloužily pro utřídění soudních sporů podle jednotlivých krajů, protože knihy ortelních manuálů v užším slova smyslu jsou vedeny chronologicky bez geografického třídění. Důvodem, proč nejsou knihy čistopisů dochovány pro další období činnosti, byl nepochybně nárůst agendy apelačního soudu, kdy již nebylo možné vést rozsudky ve dvojím provedení.

Prameny v Archivu města Hradce Králové

Jak již bylo uvedeno výše, knihy čistopisů obsahují informace o rozsudcích městských soudů. V případě, že bychom spory vyhledávali pouze v knihách ortelních manuálů, které rozsudky nižší instance neobsahují, je vhodné nalezené spory komparovat s dochovanými archivními prameny ve fondu příslušného města. Za nejvhodnější prameny můžeme považovat knihy z oblasti soudnictví sporného či došlé apelace s listinnou platností. Informace mohou poskytnout i tržební knihy nebo knihy kšaftů, pokud se dotyčný zápis odkazuje na nějakou smlouvu o prodeji nebo na kšaft. Zároveň můžeme při zkoumání archivních pramenů zjistit, jakým způsobem se v městské kanceláři evidovaly došlé apelace z Prahy a zda se pro jejich evidenci dokonce vedla zvláštní kniha.

Dějiny kanceláře Hradce Králové a diplomatický rozbor dochovaných archivních pramenů jsou velmi podrobně zpracovány Janou Vojtíškovou.²⁷⁾ Bohužel v Archivu města Hradce Králové je dochován pouze zlomek městských knih a spisového materiálu, a proto nelze zrekonstruovat veškerou agendu související s apelačním soudem. Několik opisů odvolání obsahuje Liber documentorum I. z let 1532–1757, již je možno charakterizovat jako pamětní knihu v raně novověkém slova smyslu.²⁸⁾ Samotná kniha původně

26) Tamtéž, s. 939.

27) Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí – Hradec Králové 2013.

28) SOKA Hradec Králové, fond Archiv města Hradec Králové (dále AMHK), Kniha pamětní (Liber documentorum I.) 1532–1757, inv. č. 307, kn. č. 18;

sloužila pro zaznamenávání právních naučení, ale později se změnila na pamětní knihu. Některé dochované zápisy apelací a naučení v Liber documentorum I. se vztahují k soudním sporům z knihy čistopisů ortelních manuálů. Městský soud mohl požádat apelační soud o radu (naučení), jak postupovat při řešení složitějšího případu. Naučení ale nebylo závazné a městský soud na něj při svém rozhodování nemusel brát zřetel. Pokud se městský soud rozhodl podle naučení apelačního soudu, stále měly obě strany právo se odvolat.

První zapsané naučení vztahující se ke zkoumaným příjmům, které se týká soudního sporu mezi Janem Martiškou a poručníky Kateřiny Bělehradské o prodej zahrady, je nadepsáno: „*Krále Jeho Milosti zřízené rady nad apelacemi na Hradě pražském. Moudrým a opatrným purkmistru a konšelům města Hradce nad Labem, přátelům nám milým.*“ Pochází z 26. října 1557.²⁹⁾ Bezprostředně za tímto zápisem následují opisy apelací a naučení z dalších let. V některých případech se jedná o vysvětlení rozsudku apelačního soudu. O něj si bylo možné zažádat, pokud některá ze stran chtěla zdůvodnit rozsudek. Zápisy související se zkoumanými záznamy z knihy čistopisů můžeme nalézt na fol. 19v–32r v rozmezí let 1557–1564.³⁰⁾ Ze starší literatury máme informace o registrech výpovědí, do kterých písaři městské kanceláře zapisovali příchozí rozsudky (apelace) od apelačního soudu.³¹⁾ To nám přináší důkaz o vedení specializované knihy, do níž se evidovaly příchozí apelace. Záleželo nepochybně na velikosti města a obsáhlosti jeho korespondence (s listinnou platností) s apelačním soudem. Ve fondech jiných východočeských věnných měst (např. v Archivu města Dvůr Králové) jsou dochovány příchozí apelace.³²⁾ Ve fondu města Poličky je dochovaná listina z 27. července 1620, kterou apelační soud napravuje rozhodnutí městského soudu v Poličce z 30. března 1620.³³⁾ Na listině je podepsán Václav Budovec z Budova jako prezident apelačního soudu, ale pečeť panovníka, jehož jménem se vyhlášovaly rozsudky apelačního soudu, bohužel chybí. Zmíněný archivní pramen dokazuje činnost apelačního soudu v době stavovského povstání, o které se ještě donedávna pochybovalo.

podle nového výzkumu je datována cca 1540–1757, viz J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 180.

29) SOKA Hradec Králové, AMHK, Pamětní kniha cca 1450–1757, fol. 21v.

30) Tamtéž, fol. 19v–32r.

31) Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, sv. I/2, Hradec Králové 1997, s. 235.

32) SOA Zámorsk, SOKA Trutnov, fond Archiv města Dvůr Králové (1417–1948), Apelace civilní, inv. č. 153, karton č. 42.

33) SOA Zámorsk, SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Archiv města Polička (1402–1945), Listina Fridricha Falckého z roku 1620, inv. č. 26b.

Hradec Králové a jeho obyvatelé

Protože pozornost je věnována hradeckým přím, které řešil ve sledované době apelační soud, je vhodné představit prostředí, z něhož apelace vycházely. Je obecně známo, že Hradec Králové, založený na soutoku řek Labe a Orlice, patřil k významným městům ve východočeském regionu a počátkem 14. století se začlenil mezi východočeská věnná města, udílená zprvu královnám v případech jejich ovdovění.³⁴⁾ Za husitství posílil Hradec svou pozici, protože se výrazně zvětšila velikost hradeckého panství. V období vlády Jagellonců město pokračovalo v rozšiřování svého pozemkového majetku a díky úrodné půdě v okolí Labe se zde dařilo zemědělství. Hradec zažil vzestup i v oblasti městského práva, protože se nejpozději kolem poloviny 14. století stal soudní stolicí druhého řádu pro okolní města, která se k němu mohla obracet o právní naučení.³⁵⁾ Zajímavým pramenem hradeckého městského soudnictví je Sborník městských práv Hradce Králové z roku 1531, který je uložen v Knihovně Národního muzea v Praze. Rukopis vznikl na objednávku Hradeckých, aby měli k dispozici při soudních sporech vlastní opis souboru staroměstského práva.³⁶⁾

V první polovině 16. století patřil Hradec svým politickým a hospodářským postavením mezi přední města v království. Zlomky rejstříků městských příjmů ukazují, že město získávalo vysoké finanční prostředky především z rybníkářství, zemědělství, vlastních vesnic a okolních lesů.³⁷⁾ Hradec si své přední postavení mezi českými městy udržel, přestože tresty za odboj proti panovníkovi v roce 1547 byly velmi tvrdé a město je velmi silně pocítilo, protože muselo zaplatit pokutu 8 000 kop grošů míšeňských, ztratilo rozsáhlý pozemkový majetek (mj. 43 a kus jedné poddanských vesnic), dočasně i některá privilegia a k tomu ještě muselo odevzdat všechny zbraně.³⁸⁾ Tresty pro odbojná města zároveň obsahovaly politickou složku, tvořenou úřadem královského rychtáře, kterého panovník dosadil do měst, aby nad nimi získal kontrolu. Rychtář se pravidelně zúčastňoval jednání městské rady a měl zabránit každé činnosti směřující proti panovníkovi. V kompetenci královského rychtáře byly soudní, správní a policejní zále-

34) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, sv. I/I, Hradec Králové 1996, s. 26.

35) J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 36.

36) Tamtéž, s. 39.

37) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 251.

38) František de PAULA ŠVENDA, *Druhý železný obraz města Hradce Králové nad Labem, Rozdíl III*, Hradec Králové 1803, s. 70–71.

žitosti. Tím Ferdinand I. navázal na pojetí rychtáře z předhusitské doby.³⁹⁾ Jeho působnost je sledována i v rámci jednotlivých soudních pří, neboť s ohledem na své kompetence vystupoval v nejednom případě jako žalobce.⁴⁰⁾

Další sankcí, které se musela města podřídít, bylo zřízení apelačního soudu. Hradec se velmi rychle vyrovnal se zřízením nové soudní instituce, protože již měsíc po svém založení řešil, jak již víme, apelační soud odvolání jeho obyvatel ve věci obstavuňku.⁴¹⁾ Ve stejném roce bylo rozhodnuto ještě dalších šest odvolání z téhož města.⁴²⁾

Ferdinand I. si uvědomil, že města za povstání potrestal příliš tvrdě a už na podzim roku 1547 se rozhodl Hradci vrátit s jistými výhradami zaba-vená privilegia, rybníky (Jáma, Plachta a Hunšovský) a vesnice Lhotu pod Strání, Malšovu Lhotu, Kluky, Předměřice a Všestary.⁴³⁾ Ve svůj prospěch si ponechal nároky na odúmrť, cla a pokuty za těžké zločiny. K tomu připojil dovětek, že Hradec již nemá za jednání v letech 1546–1547 nikdo hanět. V následujících letech se město pomalu zotavovalo z krize vzniklé konfiskacemi. Postupně získávalo zpět část ztraceného pozemkového majetku: už v roce 1548 si Hradec se svolením panovníka odkoupil od Jindřicha Stanovského vesnici Třebeš.⁴⁴⁾ Pro městské hospodářství mělo velký význam vrácení lesa Obec, o který měli zájem vlastníci okolních vsí. Panovník si ovšem pro sebe vyhradil právo lovu na vysokou a kácení pro potřeby královských statků. V roce 1549 odpověděl na opakované prosby hradeckých měšťanů ohledně nedostatku finančních prostředků a vrátil městu vsi Lochenice a Plotiště s rybníky.⁴⁵⁾ Zároveň zdůraznil, že se měšťané mají s touto milostí spokojit a již ho neobtěžovat stížnostmi týkajícími se problémů, do kterých se dostali svou vlastní vinou. Jedním z posledních významnějších zisků ztraceného pozemkového majetku bylo v roce 1559 vyrovnání s Jaroslavem z Pernštejna, který dlužil městu 7 500 kop grošů českých.⁴⁶⁾ Tuto částku mu Hradec několik let předtím půjčil, což dokazuje značné finanční možnosti města několik let po povstání. Jan z Pernštejna neměl dostatek hotových peněz, a proto Hradci odstoupil vsi Březhrad, Plač-

39) David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc 2012, s. 81.

40) U některých soudních pří vystupoval královský rychtář jako žalobce. Jeho role je zmíněna v obsahovém rozboru soudních pří v této studii.

41) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 911–913.

42) Srov. dále.

43) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. 1/2, s. 242.

44) F. de P. ŠVENDA, *Druhý železný obraz města*, Rozdíl III, s. 79.

45) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. 1/2, s. 245.

46) Tamtéž, s. 245.

ice, Vlčkovice, Praskačku, Sedlice, Krásnice, Urbanice, Hřibsko a Roudničku s rybníky Datlík, Cikán, Roudnický a Výskyt.⁴⁷⁾

Pro polovinu 16. století nemáme ještě prameny, ze kterých bychom mohli zjistit přesný počet obyvatel města, a proto ho musíme na základě archivních pramenů odhadovat. J. Mikulka ve svých *Dějínách Hradce Králové* uvádí, že v Hradci mohlo žít v polovině 16. století asi 7 000–8 000 obyvatel; kolísání uvedeného počtu způsobovaly zvláště morové epidemie.⁴⁸⁾ Pro obsahový rozbor soudních pří z Hradce Králové je důležité si uvědomit, jaká byla sociální a finanční struktura obyvatel města. Některé erbovní rodiny získaly během 16. století ve městě význačné postavení. Příslušníci šlechty vlastnili rozsáhlý nemovitý majetek a dvory na hradeckých předměstích. Význačné měšťanské rodiny o mnoho nezaostávaly, protože vlastnily dvory, které mohly mít hodnotu až 6 000 kop grošů míšeňských.⁴⁹⁾ Podle jednotlivě dochovaných inventářů patřil některým bohatým měšťanům movitý a nemovitý majetek, který svou hodnotou přesahoval částku 10 000 kop grošů míšeňských.⁵⁰⁾ Ceny některých domů ve vnitřním městě mohly mít cenu až 3 000 kop grošů míšeňských, ale domy na předměstí bylo možné koupit za několiknásobně nižší ceny.⁵¹⁾ Podobné finanční hodnoty jako domy ve vnitřním městě dosahovaly některé šosovní dvory, u kterých dochované inventáře uvádějí počet chovaného dobytka a výměru luk a pastvin. Nemovitosti ve městě vlastnila i šlechta, která se často nechtěla podvolit měšťanskému právu. Jednalo se ale až na výjimky o drobné konflikty narušující soužití vyšších a nižších vrstev obyvatel, což dokazují i některé soudní spory.⁵²⁾

K důležité složce měšťanské společnosti patřily cechy, jejichž členové se také za nejrůznější delikty mohli dostat před měšťanský soud. Nejpočetněji byli mezi řemeslníky zastoupeni řezníci, sladovníci, ševci, koželuzi, pekaři, mlynáři, kováři a bednáři.⁵³⁾ Významnou roli pro měšťanskou společnost hrály výroční, sobotní a zvláštní trhy s vlnou. Hradec tedy tvořil důležité obchodní centrum, což dokazuje i existence starých měr, které se později podle nařízení musely srovnat s platnými mírami v Praze.⁵⁴⁾

47) F. de P. ŠVENDA, *Druhý železný obraz města*, Rozdíl III, s. 131.

48) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 217.

49) Tamtéž, s. 262.

50) Tamtéž, s. 300.

51) Tamtéž, s. 301.

52) Srov. dále.

53) J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 267.

54) Tamtéž, s. 299.

Průběh odvolacího řízení u apelačního soudu

Díky řadě studií o počátcích činnosti apelačního soudu víme,⁵⁵⁾ že se měl stát apelační soud podle původního záměru Ferdinanda I. odvolací instancí pro všechny soudy v Českém království. To se ale panovníkovi nepodařilo přes odpor šlechty prosadit. Apelační soud měl tedy ve své kompetenci přijímat odvolání od městských soudů v trestních i civilních záležitostech. Nejprve nařízení odvolávat se pouze k apelačnímu soudu platilo pro poražená česká města a v roce 1611 panovník jeho působnost rozšířil na všechna města v Českém království.⁵⁶⁾ Apelační soud se stal prvním byrokratickým soudem v Českých zemích a řídil se římským právem. V pořadí první odvolání, které bylo apelačnímu soudu doručeno, přišlo ze Starého Města pražského ve věci platnosti kšaftu a bylo vyřešeno již 19 dní po založení soudu.⁵⁷⁾

Jako odvolací soud mohla rada nad apelacemi rozsudek první instance ponechat, změnit nebo pouze doplnit. Při jednání o soudní při měli radové k dispozici písemné materiály o daném případě, které mu byly zaslány společně s odvoláním. Pokud některý z radů potřeboval upřesnění nějakých skutečností, zažádal si apelační soud o doplnění některých informací od obou stran sporu. Jednací řečí byla čeština a němčina, ale záleželo na jazyku přijatého odvolání. O výsledném ortelu hlasovali prezident a radové, kteří společně vyhlásili rozsudek jménem panovníka.⁵⁸⁾

55) Karolina ADAMOVIČOVÁ, *Apelační soud v Českém království v letech 1548–1651*, in: Karel MALÝ (ed.), *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*, Praha 1975, s. 101–112; Jiří VESELÝ, *O přenesení působnosti hejtmanských lén na apelační soud na hradě pražském*, *Pražský sborník historický* 26, 1984, s. 73–91; Karolina ADAMOVIČOVÁ, *Dějiny českého soudnictví. Od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005, s. 231; Klára WOITSCHOVÁ, „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*, Pelhřimov 2010; Marie RYANTOVÁ, *Ladislav II. Popel z Lobkovic jako první prezident apelačního soudu, Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*. in: Petr Vorel (ed.), *Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích ve dnech 29. a 30. září 1997*, Pardubice–Praha 1999, s. 185–204; Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Počátky apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548–1627*, *Paginae historiae* 13, 2005, s. 5–30; Václav ZDENĚK, *Dějiny královského apelačního soudu na hradě pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548–1933*, Praha 1933; Boris ŠALAK, *Organizace a působnost apelačního soudu v Praze v době tereziánské*, *Sborník archivních prací* 63, 2013, s. 66–130.

56) Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Městská správa*, in: Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 99.

57) V. ZDENĚK, *Dějiny královského apelačního soudu*, s. 14

58) Tamtéž, s. 11. Zde je uvedena vzorová formulace odpovědi apelačního soudu z instrukce Ferdinanda I. z roku 1548.

Celý proces odvolání měl následující průběh. V případě, že někdo nebyl spokojen s rozsudkem městského soudu, mohl se do 14 dnů po vyhlášení rozsudku a při složení předepsaného poplatku odvolat.⁵⁹⁾ Finanční částka, kterou musel odvolávající zaplatit, nebyla odstupňována závažností pře ani výší majetku odvolávajícího. O její výši, která činila 2 kopy českých grošů, se dovídáme z listu Ferdinanda I. z roku 1549, který zaslal do všech královských měst.⁶⁰⁾ V pozdějších letech došlo k navýšení, aby se zabránilo odvolávání ve zbytečných věcech a nadměrnému zatěžování apelačního soudu.⁶¹⁾ Po složení příslušného finančního obnosu začala běžet lhůta šesti dnů, kdy musel odvolávající odůvodnit, proč chce žádost podstoupit apelačnímu soudu. Seznámení s důvody odvolání se konalo před městskou radou za přítomnosti druhé strany sporu. Teprve potom byl případ podstoupen apelačnímu soudu, který měl do měsíce od registrace pře o odvolání rozhodnout. Pokud bylo nutné vyžádat si doplňující informace, doba vyřešení soudní pře se samozřejmě prodloužila.⁶²⁾

Apelační soud mohl vydávat tzv. slepé rozsudky. Pokud soud v první instanci řešil složitý právní případ, mohl všechna akta bez jmen žalobce obžalovaného podstoupit apelačnímu soudu, který vynesl rozsudek. Soud první instance se nemusel rozsudkem řídit, ale většinou to tak dělal až do roku 1575, kdy byla praxe slepých rozsudků zrušena.⁶³⁾ Jedním důvodem byla jejich nedokonalost a druhým časté využívání této praxe soudy první instance, které si ušetřily práci např. ve sporu dvou vlivných měšťanů.

Již v té době existovala presumpce nevinny a obžalovaného nesměl nikdo považovat za viníka až do rozhodnutí apelačního soudu, což je jeden z principů římského práva.⁶⁴⁾ Některé ze zkoumaných soudních sporů, ale dokazují opak, protože obviněný musel např. prokázat, že na daném místě nebyl, nebo odpřísáhnout, že urážku nevyřkl. Rozsudek apelačního soudu byl zaslán městskému soudu nebo straně, která se ve sporu odvolala. Obě strany pak s rozhodnutím apelačního soudu seznámil úřadující purkmistr, což bylo prováděno nejčastěji před městskou radou na radnici.⁶⁵⁾

59) K. ADAMOVIČ, *Dějiny českého soudnictví*, s. 30.

60) K. ADAMOVIČ, *Apelační soud v Českém království*, s. 104.

61) Tamtéž, s. 110.

62) Pokud si někdo z radů požádal o další důkazy, muselo se čekat, než budou zaslány z příslušného města. Do té doby bylo řešení pře odloženo.

63) V. ZDENĚK, *Dějiny královského apelačního soudu*, s. 17.

64) Karel MALÝ a kolektiv, *Práva městská království českého: edice s komentářem*, Praha 2013, s. 647.

65) V. ZDENĚK, *Dějiny královského apelačního soudu*, s. 11.

Kategorizace soudních pří v knize čistopisů na příkladu hradeckých odvolání

Témata jednotlivých soudních pří jsou velmi pestrá, a proto je zajímavé podívat se na jednotlivé kategorie soudních sporů, které jsou řazeny podle četnosti výskytu v knize čistopisů. U některých je použito srovnání s praxí, která je popsána v Právech městských Království českého, přestože pochází až z pozdější doby. Spory jsou rozděleny na civilněprávní a trestněprávní povahy podle kategorizace K. Malého (trestněprávní)⁶⁶⁾ a Lenky Kreuzové (civilněprávní).⁶⁷⁾

Delikty proti osobním právům (osobní svobodě, cti a manželství)

Mezi časté soudní spory patřily urážky na cti, nárek poctivosti a zhanění (např. lotrovstvím nebo šibalstvím), které se objevují v devatenácti případech. Jako zhanění se považovaly zlehčující výroky, které nebyly tak závažné jako urážka. Pozdější Koldínova Práva městská Království českého charakterizují urážku na cti následovně: „*škodlivé uražení a jako nějaké peské a jedovaté uštknutí, ublížení, vyprázdnění aneb zlehčení jména aneb cizí pověsti.*“⁶⁸⁾ Obyvatelé měst velmi dbali na svou čest, protože pokud ji člověk z nějakého důvodu ztratil, mohl se ocitnout na okraji společnosti. Řemeslník by mohl být vyloučen z cechu nebo by lidé mohli ztratit zájem o jeho zboží.⁶⁹⁾ Proto se každý mohl při útoku na svou čest bránit žalobou, aby si ji obhájil, a ten, kdo ho urazil, musel ve většině sporů provést omluvu. U soudu chtěl žalobce dosáhnout obnovení své cti (dosažení satisfakce) a nešlo mu většinou o přímé potrestání toho, kdo vyřkl nějakou urážku.⁷⁰⁾ Pokud by si ten, kdo byl uražen, nějakým nevybíravým slovem nechal křivdu líbit, hrozilo mu, že si o něm budou ostatní lidé myslet, že si neváží své cti. Slovní urážky mohly přerůst v potyčku, ve které se dotčený snažil své ponížení oplatit. Tím ale riskoval, že bude souzen za zranění jiné osoby. Soud to ale mohl vzít za polehčující okolnost, protože často posuzoval, jestli byl ten, kdo druhého zranil, k činu vyprovokován nějakým

66) Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1997, s. 122.

67) L. KREUZOVÁ, *Agenda městského soudu v Poděbradech*, s. 60.

68) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 672.

69) Richard VAN DÜLMEN, *Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích: nepočetnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003, s. 7.

70) Tereza SIGLOVÁ, *Role cti ve sporech poddaných na příkladu pardubického panství v 16. a 17. století*, in: Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ a kol., *Spory o čest ve středověku*, Brno 2010, s. 194.

činem nebo urážkou. V žádném ze zkoumaných případů zřejmě nedošlo při urážce zároveň k fyzické újmě, protože jako důvod sporu je uvedena pouze urážka. Na obou stranách těchto sporů stávaly často i ženy, které mohli zastupovat jejich manželé (v případě vdov synové). Ve zkoumaných soudních sporech ohledně urážek na cti se v deseti případech z devatenácti soudily mezi sebou ženy. Spor mohl být ale složitý, pokud nebylo možné zjistit, která ze stran tu druhou urazila první a která pouze urážku nějakým způsobem oplácela. Takový případ se udál mezi Kateřinou, pastorkyní Tomáše Zámečnicka, a Annou, manželkou Václava Kraváka. Městský soud v tomto případě nemohl přijít na to, která z těchto žen s urážkami začala, a proto je předal městskému rychtáři, který je měl obě stejně potrestat, aby se příště lépe chovaly. To posléze potvrdil i apelační soud, který pouze doplnil, že jedna druhé nejsou v případě škod ničím povinny.⁷¹⁾ Stejným způsobem dopadl spor Kateřiny Hostěradky a Marty Hronkové.⁷²⁾ Tresty za urážku mohly být různé. Většinou se jednalo o vězení na několik dní (výjimečně až 2 týdny např. v případě urážky osoby vyššího postavení), veřejnou omluvu nebo o pokutu.⁷³⁾

V případě prokázání urážky byl samozřejmě potrestán ten, kdo někoho urazil. Nejčastěji se musel smluvit do obvyklých dvou týdnů o odškodnění nebo zaplatit pokutu. Pokud se jednalo o větší urážku nebo urážku autority, mohl být dotyčný potrestán městským rychtářem. Kniha čistopisů ortelních manuálů až na několik výjimek neuvádí vyřčené urážky. Příkladem je spor Doroty, manželky Václava Jiskry, a Pavla, syna Jana Vostatka.⁷⁴⁾ Vzhledem k nevybíravým urážkám, které si Dorota od Pavla vyslechla, byl Pavel potrestán purkmistrem (trest ovšem není podrobněji uveden). Soud samozřejmě posuzoval závažnost urážek a mohlo se stát, že závažnost vyřčených urážek byla minimální. V takovém případě se rozhodlo, že vyřčené urážky nezpůsobily žalobci nějakou větší škodu na cti a obžalovaný se za ně nemusí zodpovídat. To se stalo Janu Trubačovi, který urazil Petra st. Nejedlého z Vysoké. Ani apelační soud neshledal důvod k placení pokuty.⁷⁵⁾ Dalším kritériem, které soud posuzoval v případě urážky na cti, bylo společenské postavení uražené osoby. Jinak se posuzovala urážka pacholka, měšťana nebo vrchnostenského úředníka. Za pojmenování „*lotrem*“ vrchnostenského úředníka Martina Zbyňka z Letošic, který působil na panství Veliš,

71) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 1174–1175.

72) Tamtéž, s. 1114–1115.

73) Tamtéž, s. 1250–1251.

74) Tamtéž, s. 1257–1258.

75) Tamtéž, s. 610–613.

musela Anna Turnovská strávit dva týdny ve vězení.⁷⁶⁾ Stejný ortel si za urážku téhož úředníka vyslechl i její manžel, který ho nazval „šibalem“. Uvedení manželé měli zřejmě s vrchnostenským úředníkem dlouhodobější spory, protože jsou několikrát odsouzeni apelačním soudem ke dvěma týdnům vězení a pokutě za urážky („*nespravedlivý a nekřesťanský člověk*“) Martina Zbyňka.⁷⁷⁾ U dalších případů manželů Turnovských urážejících úředníka Martina Zbyňka apelační soud rozhodl, že není dostatek důkazů, že urážky byly skutečně vyřčeny, a manželé tedy nejsou povinni odpovídat na podanou žalobu.⁷⁸⁾

Vzpomeňme i urážku rytíře Jiřího Dejmků z Těptína, že není hoden rytířského stavu. Rytíře urazil jistý Daník v městském hostinci, a proto se Dejmek obrátil k městskému soudu, aby neztratil svou čest. Soud jeho žalobu uznal za oprávněnou, protože Jiří doložil, že je rytíř, což dosvědčili i jiní zástupci rytířského stavu a potvrdil ji i apelační soud.⁷⁹⁾ Jak se Jiří domluvil s Daníkem na odškodnění, zápis ani potvrzení rozsudku apelačním soudem neuvádí, ale zřejmě oba dospěli k dohodě, protože se případný spor o odškodnění neobjevuje v ortelních manuálech. Nejspíše se jednalo o veřejnou omluvu před městskou radou nebo finanční odškodnění. V případě odsouzení za urážku na cti riskoval dotyčný, že by mohla jeho čest přijít k úhonně. Mezi omezení mohl patřit např. zákaz podávat svědomí u soudu.⁸⁰⁾

Před městským soudem se v osmi případech řešily spory mezi manželi a cizoložství. Ve sledovaném období tuto problematiku neřešil městský soud příliš často. V jednom případě jistý Ondřej slíbil kuchařce Mandě, že si ji vezme, a ona s ním otěhotněla.⁸¹⁾ Potom Ondřej nechtěl svému slibu dostát, a proto Manda podstoupila celou věc soudu, který žádal od obou stran důkazy ohledně slibu. Ondřej musel podle rozsudku prokázat, že s ním Manda neotěhotněla, protože jinak by si ji musel vzít. Pokud by prokázal, že s ním neotěhotněla, byla by Manda za křivé svědectví vymrskána metlami. Definitivní rozhodnutí v této věci přinesl až apelační soud. Ten předal celý problém církevním autoritám, protože ony byly kompetentní rozhodovat o manželském právu.

Pokud se jednalo pouze o podezření z cizoložství, bylo na podezřelém, aby se před soudem očistil z nařčení. V obou dochovaných případech

76) Tamtéž, s. 1251–1252.

77) Tamtéž, s. 1253.

78) Tamtéž, s. 1254.

79) Tamtéž, s. 784–785.

80) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 673.

81) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 1240–1241.

vystupuje jako žalobce královský rychtář Jindřich Nejedlý z Vysoké. Ten uvádí svědectví měšťanů, kteří podezřelé osoby (muže s cizí ženou) viděli odcházet z hostince do domu a později v noci se vracet zpět do hospody. Městský soud v obou případech nařídil, aby podezřelí do dvou týdnů prokázali, že se cizoložství nedopustili.⁸²⁾ Stejný názor na to měl i apelační soud. Jaký trest by oba obviněné stihl, pokud by se z podezření neočistili, zápisy neuvádí. Případ může posloužit i jako další ukázka výkonu rychtářské moci, protože v něm vystupuje tento zeměpanský úředník jako žalobce a ochránce dobrých mravů.⁸³⁾

Delikty proti životu a zdraví (vražda, zabití a ublížení na zdraví)

Jako další kategorii můžeme označit spory, ve kterých šlo o nějakou fyzickou újmu nebo smrt (zranění, zbití, zabití, napadení nebo vraždu). Uvedené případy jsou v knize uvedeny v sedmnácti případech. Samotná vražda (mord) se zde vyskytuje pouze třikrát. Poprvé, když byl Jakub Straka obžalován z vraždy kvůli dědictví a musel zaplatit 300 kop grošů míšeňských.⁸⁴⁾ Zavražděný Jíra Ladra byl poddaný císaře, a proto pokuta měla připadnout královskému rychtáři. O podrobnostech vraždy se zápis v ortelních manuálech nezmiňuje. Apelační soud doplnil rozsudek o lhůtu 4 týdnů, do jejichž uplynutí musel Jakub Straka pokutu zaplatit. V ostatních zachycených případech šlo o potyčku nebo hádku, která skončila ublížením na zdraví. Trestem za tato provinění bylo vězení a smluvení se o odškodnění. Pokud ke smluvení o výši odškodnění nedošlo, zasáhla městská rada nebo následovala další žaloba. Apelační soud na to pamatoval a ve svých rozsudcích nabádal městskou radu, aby v případě nesmluvení se o odškodnění zasáhla. Lhůta, ve které se měli účastníci sporu dohodnout, se nejčastěji stanovovala na 2 týdny („do dvou neděl“).⁸⁵⁾ Výše odškodnění většinou závisela na dohodě obou stran sporu. Někdy ji soud stanovil už předem. Ta se v případě závažnějšího zranění mohla rozrůst ještě o výdaje za ošetření a mohla činit okolo 50 kop grošů míšeňských jen za výlohy na lékaře a k tomu ještě podobně vysokou částku za odškodnění, kterou musel viník zaplatit poškozenému.⁸⁶⁾ Pokud došlo ke zranění při potyčce, mohla se jedna ze stran odvolat na nutnou obranu,

82) Tamtéž, s. 484–485 a 478–479.

83) Problematiku cizoložství shrnuje publikace: Peter BREZINA – Antonín LOJEK, *Delikt cizoložství v dějinách času*, Ostrava 2015.

84) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 586–588.

85) Tamtéž, s. 933–934.

86) Tamtéž, s. 1006–1008.

kterou ovšem musela prokázat. Nutná obrana znamenala odvrácení hrozícího nebezpečí za cenu zranění protivníka.⁸⁷⁾ Ve zkoumaných případech se na ni nikdo neodvolával.

Podruhé se vražda (mord s pomocníky) objevuje v soudní při zabití Ondřeje, v níž vdova Marta žaluje Jana Hanuše. Jak dosvědčil před soudem Hanušův pacholek Štěpán, přepadl se svým pánem jistého Ondřeje, s nímž měl Jan Hanuš nějakou rozepři, a zbili ho. Ten na následky zranění o několik dní později zemřel. Štěpána ale nejspíše tížilo svědomí, a proto se ke svému činu přiznal. Hradecký městský soud rozhodl, že pokud by Jan Hanuš přiznal svou účast, budou muset oba (i pacholek) zaplatit pokutu. Pokud ale Jan Hanuš odpřísáhne, že při činu nebyl přítomen, potrestá soud pouze pacholka Štěpána.⁸⁸⁾ Odvolání Jana Hanuše mělo za následek změnu rozsudku v jeho a Štěpánův prospěch, protože apelační soud shledal jejich obvinění za nedostatečně prokázané. Podle odvolání jsou tedy nevinni do případného prokázání tohoto činu.⁸⁹⁾ Samozřejmě není možné s takovýmto odstupem a bez dalších pramenů rekonstruovat daný případ a posuzovat vinu či nevinu. Můžeme zde ale vidět ukázkou váhy přísahy u soudu, kdy slovo měšťana mělo větší váhu než jeho pacholka, který by mohl nést následky činu sám. Zároveň zde vidíme i různost v dostatečnosti prokázání činu. To, co považoval městský soud za prokázané, nemuselo stačit apelačnímu soudu jako dostatečně prokazatelné.

Kvůli mordu stanul před městským soudem také Karel Litický ze Šonova. Ten se zde zodpovídal za vraždu poddaného, kterého zavraždili na jeho panství vojáci. Soudní spory se táhly více než rok, protože nejprve se Jan Rodovský z Hustířan, kterému poddaný patřil, soudil o neodpovídání Karla Litického ze Šonova na svou žalobu. Po odvolání mu musel Litický dát podle rozsudku apelačního soudu na žalobu odpověď, protože městský soud v Hradci neshledal Janovu žalobu dostatečně odůvodněnou.⁹⁰⁾ V následujícím sporu žádal Jan Rodovský zaplacení pokuty za smrt poddaného ve výši 300 kop grošů míšeňských, ale městský i apelační soud jeho žádost zamítly, protože svědci uvedli, že dotyčný poddaný v hostinci na panství Karla Litického vyprovokoval potyčku s vojáky.⁹¹⁾ Zmíněná soudní pře může být ukázkou, že i šlechtici řešili své spory v prostředí městských soudů, pokud měli ve městě nějaký majetek. Tento případ je podrobněji

87) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 632.

88) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 855–857.

89) Tamtéž.

90) Tamtéž, s. 1096–1098.

91) Tamtéž, s. 1058–1060.

zachycen v článku K. Adamové, protože v něm šlo i o příslušnost Karla Litického k městskému soudu v Hradci.⁹²⁾

Ke zraněním při potyčkách docházelo i za pomoci zbraní. V případě zranění poddaného Matouše šlo o postřelení z ručnice. Petr Kožišník se s ním pustil do potyčky, při které byl Matouš postřelen. Kvůli svému zranění se nemohl dostavit před městský soud, kde ho zastupoval purkrabí Hradeckého kraje Bernard Žehušický z Nestajova a na Rýzmburku, protože Matouš byl jeho poddaným. Soud uznal Petra vinným za zranění Matouše a rozhodl, že se spolu musí smluvit na odškodnění, což potvrdil i apelační soud.⁹³⁾ Uvedený případ je jediným ze zkoumaných soudních sporů, kdy před městským soudem zastupoval své poddané purkrabí Hradeckého kraje.

Soudní spory, jejichž důvodem byla nějaká tělesná újma, nepatřily mezi nejčastější. Za žádný ze zkoumaných případů nebyl nařízen hrdelní trest. Jistě to ovlivnily případné polehčující okolnosti, které ovlivňovaly výši škody, kterou musel odsouzený zaplatit.⁹⁴⁾ V případě úmrtí během potyčky v hospodě nejspíše žádná ze stran neměla za cíl svého protivníka zabít. Hrdelní trest by byl nejspíše vynesena v případě úmyslné vraždy nebo loupeže spojené s vraždou, i když o případu Jakuba Straky a jeho mordu pro dědictví nemáme podrobnější informace. Jistě by vynesení hrdelního trestu záleželo na tom, kdo by byl obětí vraždy (dítě nebo žena) nebo místo vraždy (radnice, kostel).⁹⁵⁾ Další vliv mělo sociální postavení oběti a obviněného. Pokud šlechtic nebo měšťan zabil sedláka, zaplatil až 300 kop českých grošů.⁹⁶⁾ Pokud oběť násilný čin přežila, snažila se o získání odškodnění za své utrpení, protože bez jejího udání soud případ nezačal projednávat.

Delikty proti vlastnictví a majetku

Pouze dvakrát se mezi zkoumanými spory vyskytuje krádež a v jednom případě podezření z krádeže. Konkrétní trest je uveden v případě krádeže šafránu na trhu krčmářkou Dorotou, která před městským soudem neprokázala, že šafrán poctivě koupila, a proto se podle rozsudku apelačního soudu musela smluvit s kramářkou Zuzanou o jeho zaplacení. Pře pokračovala, protože se Dorota odmítla smluvit o výši částky, kterou má zaplatit, a proto ji soud nechal uvěznit do doby, než se Dorota rozhodne smluvit o zaplacení

92) K. ADAMOVIČ, *Apelační soud v Českém království*, s. 103.

93) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 761–762.

94) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 679.

95) Tamtéž, s. 628.

96) K. MALÝ, *Dějiny českého a československého práva*, s. 124.

za ukradený šafrán.⁹⁷⁾ U zbylých dvou sporů s tématem krádeže se žalobcům nepodařilo prokázat krádež, a proto soud rozhodl v jejich neprospěch.

V dalších případech šlo o krádež peněz z truhlice a o krádež 35 hus. Rytíř Jiřík Dejmek z Těptína, který již vystupoval v soudním sporu ohledně urážky svého jména, se soudil s Petrem Petráčkem ohledně 35 ukradených hus.⁹⁸⁾ Jiřík totiž u Petra našel husu a housera, kteří mu patřili. Před soudem se mu ale nepodařilo prokázat, že je Petr opravdu ukradl. Městský soud proto Petrovi nařídil, aby husu a housera, které Jiřík označil za své, vrátil, ale neodsoudil ho za krádež. Jiřík se proto obrátil na apelační soud. Ten rozsudek městského soudu potvrdil a Petr Jiříkovi vrátil pouze husu a housera. Poslední případ krádeže se týkal obvinění Václava Samka, který podle výpovědi Johany Samkové kradl z její almary peníze.⁹⁹⁾ Soudní spor dopadl velmi podobně jako ten ohledně krádeže hus, protože Johaně se nepodařilo prokázat, že Václav peníze ukradl, a proto ho městský soud neodsoudil za krádež. Stejného názoru byl apelační soud, na který se Johana obrátila ve snaze změnit rozsudek.

V jednom případě došlo k obžalování Víta Dvořáka, že lovil lesní zvěř, což se dá považovat za útok proti cizímu majetku.¹⁰⁰⁾ Vina nebyla u městského soudu prokázána, což potvrdil i apelační soud. V případě prokázání viny by musel nejspíše zaplatit pokutu, ale výše by nejspíš záležela na tom, čeho přesně se dopustil.

Ve dvou případech se před městským soudem ocitl případ s připuštěním k útrpnému právu. V obou případech šlo také o krádež, ale k doznání mělo dojít za pomoci útrpného práva. Podstatou prvního sporu bylo obvinění Kateřiny Bošinské, že kradla peníze Janu Damaškovi. Ten žádal, aby byla Kateřina podrobena útrpnému právu. Městský soud ale Janově žádosti nevyhověl, protože Jan nepředložil dostatečné důkazy, že mu Kateřina peníze kradla. Janovi nepomohlo ani odvolání, protože apelační soud potvrdil rozsudek městského soudu.¹⁰¹⁾ Ve druhém soudním sporu šlo o Jana Pekaře Malého, který byl zadržen na útěku v Hořicích na jarmarku, kde kradl rukavice. Při jeho výslechu se zjistilo, že se podílel na několika krádežích a loupežích se zbojnickou skupinou v krčmě Jana Strnada. Svědectvím jiných lidí se zjistilo, že nakradený majetek (zlato, klenoty a koření) prodával a dokonce chtěl spáchat vraždu. Městský soud v tomto případě

97) Tamtéž, s. 1084–1085.

98) Tamtéž, s. 894–895.

99) Tamtéž, s. 835–836.

100) Tamtéž, s. 976–977.

101) Tamtéž, s. 1017–1018.

rozhodl Jana podrobit útrpnému právu, což zároveň potvrdil apelační soud.¹⁰²⁾ Tento případ dokládá, že se k útrpnému právu přistupovalo při spáchání těžkých zločinů.¹⁰³⁾

Delikty proti právnímu řádu, bezpečnosti a veřejnému pořádku

Do této kategorie můžeme zařadit jeden případ, jehož předmětem je rušení nočního klidu. Melichar Otmar, který se ho dopustil, byl odsouzen městským soudem ke čtrnácti dnům vězení a ještě se musel smluvit s Václavem Šuvartem na odškodnění, protože mu způsobil blíže neurčenou škodu na majetku. Apelační soud po odvolání obžalovaného rozsudek ještě doplnil rozhodnutím o zásahu purkmistra do sporu, pokud do dvou týdnů od propuštění Othmara z vězení nedojde k náhradě škody.¹⁰⁴⁾

Civilněprávní spory

Spory dědické (odpory kšaftu, dědictví a přípovědí)

Nejčastěji (jednasedmdesátkrát) jsou zastoupeny spory dotýkající se kšaftů (odporu proti kšaftu nebo platnosti závěti), dědictví a přípovědí. Zápisu sporů s těmito důvody jsou často velmi rozsáhlé, zvláště zjišťují-li se příbuznost jednotlivých účastníků sporu k zemřelému a jejich nárok na dědictví. V případě, že se nenašel po zemřelém žádný příbuzný, měl na majetek nárok panovník, zastupovaný královským rychtářem. Jednalo se o tzv. odúmrtí.¹⁰⁵⁾ Rychtář tedy v soudních sporech vystupuje proti těm, kteří chtějí dokázat příbuzenství se zemřelým, aby získali nárok na dědictví. V Hradci se stal prvním královským rychtářem Jakub Kadrman z Kelče, který panovníka zastupoval při soudních sporech ohledně odúmrtí, kterou si panovník ponechal. Jeden takový případ uvádí kniha čistopisů ortelních manuálů. Jednalo se v něm o přípověď (nárok) na statek v hodnotě

102) Tamtéž, s. 510–512.

103) Podle Práv městských Království českého, které byly vydány později, než je zkoumané období, měl vést k rozhodnutí pro použití útrpného práva dostatek nepřímých důkazů, pokud se dotýčný dobrovolně nepřiznal. Současně upravují podmínky vedení výslechu na mučidlech a případný další postup vyšetřování, viz K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 679. Podrobně se problematice práva útrpného, cizoložství a hrdelních trestů ve své publikaci věnuje Jindřich Francek, viz zvláště Jindřich FRANCEK, *Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem*. Dvůr Králové nad Labem 2010.

104) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 931–932.

105) Kromě uvedených pravomocí měl královský rychtář kontrolovat cechy a peníze, které města odváděla králi.

100 kop grošů míšeňských.¹⁰⁶⁾ Městský soud neuznal přípověď Jana Kantora, ale apelační soud nařídil městskému soudu, aby opětovně obě strany vyslechl a zvážil nároky obou stran. Jak spor nakonec dopadl, prameny neuvádějí, protože se znovu před apelační soud nedostal.

Často se objevovaly případy odporu vůči platnosti kšaftu z nejrůznějších důvodů. Nejčastěji se žalobce dovolával toho, že kšaft nebyl řádně sepsán za přítomnosti svědků a nemá tedy právní platnost. Mohlo se stát, že městský soud prohlásil kšaft za platný, ale apelační soud ho z různých důvodů prohlásil za neplatný. Jedním z příkladů může být spor o kšaft Kateřiny Nejedlé z Vysoké. Městský soud kšaft potvrdil jako platný, ale apelační soud ho prohlásil neplatným, protože ho Kateřina sepsala v době, kdy nebyla plnoletá.¹⁰⁷⁾ Uvedený případ je mezi zkoumanými ojedinělý, protože v ostatních sporech o platnost kšaftu měl městský a apelační soud na věc stejný názor. Za hranici dospělosti se u dívek z měšťanské společnosti kolem roku 1549 považovalo 15 let nebo věk, kdy se provdala.¹⁰⁸⁾

Pokud někdo prohlašoval, že má nárok na část dědictví po zemřelém na základě ústního slibu nebo dohody, o které se kšaft nezmiňoval, musel to dotyčný doložit nějakým důkazem nebo si přivést svědka. Tento postup byl problematický, protože při rozhodování soudu hrál hlavní roli platný kšaft. Jiřík Zeman z Bohdanče se na základě slibu domáhal některých věcí z pozůstalosti po Regině Maškové, ale městský soud Jiříkovy nároky zamítl s tím, že své nároky nedostatečně prokázal, a ke stejnému názoru dospěl i apelační soud.¹⁰⁹⁾ Důležitou roli při rozdělování kšaftu hrály dluhy zemřelého. Soud samozřejmě dbal na případné nároky věřitelů, které měly přednost. Jan Hubka, který se soudil o nárok na dědictví po zemřelém Havlu Barborovi, svůj nárok před městským i apelačním soudem obhájil, ale podle rozsudku měly být z dědictví nejprve zaplaceny dluhy (v blíže neurčené výši).¹¹⁰⁾ Teprve potom Jan získal svou část dědictví. Mohl nastati případ, že po smrti dotyčná osoba nezanechala kšaft nebo se ho nepodařilo nalézt. V tom případě se musel často sestavit inventář věci, které po mrtvém zůstaly. Ustanovení inventáře se samozřejmě mohlo stát důvodem sporu. Po smrti Jana Baby zůstal jeho statek bez řádného kšaftu, a proto bylo nutné ho řádně sepsat za přítomnosti obou stran sporu. Městský soud

106) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 1043–1045.

107) Tamtéž, s. 837–840.

108) K. MALÝ, *Dějiny českého a československého*, s. 103.

109) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 777–778.

110) Tamtéž, s. 963–964.

v Hradci to ustanovil ve svém rozsudku, který potvrdil i apelační soud.¹¹¹⁾ Tím se mělo zabránit případné krádeži pozůstalého majetku.

Spory o dluhy (vymáhání dluhů a náhrada škod)

Další poměrně častou skupinou případů (padesátkrát) jsou finanční spory dotýkající se dluhů, exekucí, obstavení majetku, obstavuňku a rukojemství). Ohledně dluhů mohlo jít o malé částky, ale v některých sporech se strany soudily o velké jmění. Nejvyšší částka se objevuje ve sporu Mikuláše Kydlina s Dorotou Dobřenskou. Mikuláš žádá exekuci na majetek Doroty, protože mu již delší dobu dluží 1 325 kop grošů míšeňských, což je ve zkoumaných případech nejvyšší finanční částka.¹¹²⁾ Dorota musela peníze zaplatit do dvou týdnů, k čemuž použila získaný majetek po svém manželovi. Tato částka je ve zkoumaných zápisech výjimkou, protože se většinou jednalo o částky kolem několika kop grošů míšeňských a výjimečně kolem 100 kop grošů míšeňských, což dokazuje jiný spor Mikuláše Kydlina s Dorotou Dobřenskou, ve kterém se spolu soudili o dluh 100 kop grošů míšeňských.¹¹³⁾ Podobně jako u sporů o dědictví jsou některé zápisy týkající se dluhů také rozsáhlejší, zvláště když soud zjišťoval, na koho přecházejí nároky vymáhat dluh za některé zemřelé rodinné příslušníky.

Ve většině zkoumaných soudních sporů šlo o nezaplacení částky za nějaké zboží, jako potraviny, náradí nebo věci běžné potřeby. V takovém případě musel žalobce dokázat, že má na dluh nárok. Většinou to dokládal smlouvou nebo zápisem v městských knihách. Jako důkaz soud uznával i svědectví hodnověrných obyvatel města. Pokud žalobce neprokázal svůj nárok na dlužnou částku a neuspěl ani s odvoláním u apelačního soudu, dlužník platit nemusel. Poněkud kuriózním soudním sporem ohledně blíže neurčeného dluhu je spor Wolfa Mincaře a Kateřiny Cukrmanky. Wolf uváděl jako důkaz smlouvu, ve které se manžel Kateřiny zavazuje k zaplacení dluhu a v případě smrti má dluh zaplatit jeho manželka. Kateřina totiž po smrti svého manžela nechtěla dluh zaplatit a bránila se tím, že nebyla přítomná sepsání smlouvy a jejímu zapsání do městských knih, a tudíž o něm nevěděla. Městský soud dal za pravdu Kateřině s odůvodněním, že dluh platit nemusí, protože nevěděla o smlouvě, kterou sepsal s Wolfem její manžel. Rozsudek potvrdil i apelační soud a Kateřina nemusela blíže neurčený dluh Wolfovi

111) Tamtéž, s. 762–763.

112) Tamtéž, s. 743–745.

113) Tamtéž, s. 643–648.

zaplatit.¹¹⁴⁾ V případě nemožnosti zaplatit dlužnou částku se mohlo přistoupit k exekuci, aby se alespoň částečně nahradily škody věřitele nebo věřitelů. Případy rukojemství jsou zapsány v Rejstříku rukojemství z let 1577–1581, který svým obsahem sice nespadá do námi sledovaného období, ale dokazuje vedení specializovaných knih pro tuto problematiku.¹¹⁵⁾

Spory vlastnické v širším slova smyslu (např. spory o nemovitosti)

Zastoupení mezi zkoumanými spory mají dvacetkrát pře ohledně stavby domů a cest, vydání zadržovaného majetku nebo spory ohledně dodržování smluv. Mohlo se jednat o spor ohledně postavení mezní zdi, domu (nebo jeho části) stojícím na pozemku jiného měšťana nebo zastavění pozemku, který patřil městu. V posledním uvedeném případě soud neotálel a nařídil jeho demolici. Město v takovém případě zastupoval jako žalující strana městský rychtář, který měl ve své kompetenci dohlížet na pořádek ve městě. Dokládá to případ Řeháka Kučery, který zastavěl část svého stavení uličku, kterou užívali obyvatelé města „už od starodávna“, jak uvádí zápis sporu.¹¹⁶⁾ Městský soud mu nařídil část stavení, kterou uličku zastavěl, do šesti neděl zbourat. S odvoláním k apelačnímu soudu neuspěl, protože soud předchozí rozsudek potvrdil. Dosáhl pouze toho, že nebude městu platit škody za zastavění cesty. Další případ s problematikou právních vztahů vlastníků nemovitostí se táhl delší dobu. Jednalo se o zhotovení oken ve zdi a jejich opatření mříží.¹¹⁷⁾ Obě strany sporu se po prvním rozhodnutí apelačního soudu, který určil, kdo má pod dohledem městské rady okna ve zdi udělat a kdo za to zaplatí, nedohodly a následoval opět soudní spor o to, jak mají být ona okna ve zdi zhotovena, aby vyhovovaly oběma stranám z hlediska bezpečnosti a dostatku světla. Apelační soud nakonec původní rozsudek změnil a ponechal vyřešení pře na městské radě, jejíž rozhodnutí mělo být konečné a obě strany sporu ho měly respektovat.

Jiný soudní spor patřící do stejné kategorie řešil lhůtu na vydání zadržovaných věcí (negatorní spor). Jan Trubač zažaloval Apolénu, že mu nevydala zaplacené zboží, na které měl podle smlouvy nárok.¹¹⁸⁾ Městský soud mu dal za pravdu a nařídil, aby mu bylo zboží co nejdříve vydáno, ale Apoléna se odvolala k apelačnímu soudu, který rozsudek změnil. Apoléna nyní ne-

114) Tamtéž, s. 892–894.

115) J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 254.

116) NA, fond AS, Nálezy a ortely městských soudů, s. 677–679.

117) Tamtéž, s. 487–488.

118) Tamtéž, s. 841–843.

musela vydat Janovi zaplacené zboží, protože ve smlouvě bylo stanoveno, že tuto povinnost má její bratr Jakub a Jan se má obránit přímo na něj.

Spory procesní povahy (postranní pře)

Spory ohledně neodpovídání na žalobu, nedání odpovědi, odmítnutí svědectví nebo nedodržení procesních nařízení se v knize čistopisů objevují celkem v 31 případech. Zde mají spory společný znak odmítnutí čelit z nějaké příčiny žalobě, jejíž důvod může být různý (např. dluh, urážka nebo dědictví). V těchto případech posuzoval soud oprávněnost obou stran: žalobce, zda je jeho žaloba oprávněná, a žalované strany, zda má oprávněné důvody na žalobu neodpovídat. Většinou soud neshledal důvody žalované strany za oprávněné a ta musela dát odpověď na žalobu. Stávalo se ale i to, že žaloba nebyla oprávněná a žalovaná strana nemusela odpovídat. Zde mohlo být důvodem např. neoprávněné podání žaloby, pokud třeba žalobce nesložil příslušný obnos.¹¹⁹⁾ Stejně problémy nastaly při vyžádání svědectví, přičemž opět záleželo na uvedených důvodech obou stran. Některé spory se táhly i několik měsíců nebo let. V případě vítězství žalobce mohl ještě následovat spor o placení škod (škod útratních). Soudnímu sporu o zaplacení škod útratních se předešlo, pokud apelační soud ke svému rozsudku připojil rozhodnutí o anulování škod mezi stranami. Zároveň ale poškozenému nebránil domáhat se zaplacení útratních škod jinou cestou než soudní. V případě, že apelační soud změnil rozsudek městského soudu, většinou uváděl již zmíněnou větu ohledně navrácení té částky, která byla zaplacená za soudní výlohy.

Do sporů procesní povahy lze ještě zahrnout nedodržení lhůty k uvedení důvodů odvolání, neuvedení svědků nebo chybějící plná moc pro zastupování. Všechny tři důvody se v 31 případech procesních sporů objevují pouze jednou. Ostatní pře se týkaly pouze nedání odpovědi na žalobu.

Konečné slovo při podání odvolání měl apelační soud a mohlo se stát to, že městský soud shledal žalobu neoprávněnou, ale ve druhé instanci dal apelační soud za pravdu žalobci a žalovaná strana musela dát odpověď na žalobu. To se stalo v případě Jana Trubače, který žádal na Janu Lvovickém ze Lvovic odpověď na svou žalobu. Městský soud shledal žalobu Jana Trubače za neoprávněnou, protože nesložil včas příslušnou sumu, ale Jan Trubač se odvolal a apelační soud rozhodl v jeho prospěch, což znamenalo, že Jan Lvovický mu musel dát odpověď.¹²⁰⁾ Někdy se uváděl důvod žaloby, na kterou má dotyčný odpovídat, ale jindy je v zápise pouze uvedeno, že dotyčný nechce dát odpověď na žalobu.

119) Tamtéž, s. 524–525.

120) Tamtéž, s. 457.

Závěr

V letech 1548–1564 bylo k apelačnímu soudu odesláno od hradeckého městského soudu celkem 222 odvolání, která byla zachycena do knihy čisto-
pisů ortelních manuálů. Protože je hradecký městský archiv velmi torzovitý
a postrádáme v něm zvláště knihy soudnictví sporného, nelze určit, o jak
velké množství kauz se v celkovém souhrnu projednávaných záležitostí
u hradecké stolice jednalo. Otevřenou otázkou také zůstává, zda je tento
počet v rámci Českého království nadprůměrný. Lze to přičítat vyššímu počtu
obyvatelstva, jeho finančním možnostem nebo samotné praxi hradeckého
soudu? K tomu proto prozatím uvedme, že za uvedené období bylo odesláno
např. z Nového Bydžova 47 odvolání, z Jaroměře 41, ze Dvora Králové
21 a z Trutnova pouze jedno. Další výzkum, který se zaměří na všechna
východočeská věnná města a bude sledovat léta 1548–1648, by měl proto
přinést podrobnější informace, které by poskytly zázemí k dalšímu srovnání.
Prozatím můžeme uvést závěry Lenky Kreuzové, která ve své diplomové
práci eviduje za období 1548–1564 celkem 24 odvolání z Poděbrad.¹²¹⁾

Shrneme-li výsledky výzkumu hradecké situace z let 1548–1564, lze
konstatovat, že zachycené soudní spory v knize čisto-
pisů dokládají převahu
civilní agendy nad trestní. Nejčastějším důvodem pro soudní spory byly
dědické záležitosti a dluhy. V trestní agendě jsou nejvíce zastoupeny pře,
v nichž se jednalo o nejrůznější urážky na cti. To potvrzuje závěry knih
R. von Dülmena, který popisuje důležitost cti jednotlivce v různých soci-
álních vrstvách městského a vesnického prostředí v raném novověku.¹²²⁾
Oproti tomu se soudní spory ve věci krádeže objevují jen velmi málo.
Nemalé zastoupení v počtu zkoumaných případů mají i procesní spory, ve
kterých nejčastěji šlo o odpírání odpovědi na žalobu.

Ve zkoumaném období se nevyskytuje žádný případ žhářství nebo
lichvy a soud neudělil ani v jednom případě trest smrti. Pouze v jednom
případě závažného podezření z krádeže a dalších trestných činů, dal soud
povolení k použití útrpného práva. Kupř. Pavel Kristian z Koldína ve
svých pozdějších Právech městských Království českého nabádal soudce,
aby dávali přednost zachování života před odsouzením na smrt, pokud se
ovšem nejedná o zločin, za který je určen nejvyšší trest.¹²³⁾

121) L. KREUZOVÁ, *Agenda městského soudu v Poděbradech*, s. 101.

122) Richard VAN DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novo-
věku (16–18. stol.)*, Díl II., Praha 2007.

123) K. MALÝ a kol., *Práva městská*, s. 628.

Příloha 1: Tabulka počtu odvolání z Hradce, které apelační soud řešil za jednotlivé roky.

Rok	Celkový počet pří	Z toho potvrzené	Z toho změněné	Z toho doplněné
1548	7	3	2	2
1549	3	1	2	0
1550	6	3	2	1
1551	18	7	9	2
1552	9	2	6	1
1553	12	0	8	4
1554	9	4	3	2
1555	20	12	7	1
1556	5	4	0	1
1557	8	4	3	1
1558	26	20	6	0
1559	10	5	3	2
1560	12	10	1	1
1561	16	9	5	2
1562	11	6	4	1
1563	29	14	7	8
1564	21	11	9	1
Celkem	222	115	77	30

**Příloha 2: Počet odvolání z vybraných věnných měst
za jednotlivé roky.**

Rok	Počet odvolání ze Dvora Králové	Počet odvolání z Jaroměře	Počet odvolání z Nového Bydžova	Počet odvolání z Trutnova
1548	0	3	1	0
1549	0	1	2	1
1550	0	2	0	0
1551	1	2	2	0
1552	1	1	0	0
1553	1	3	2	0
1554	3	0	1	0
1555	3	3	4	0
1556	1	2	4	0
1557	0	3	1	0
1558	3	4	5	0
1559	0	1	3	0
1560	3	1	4	0
1561	1	2	4	0
1562	0	3	5	0
1563	2	4	5	0
1564	2	5	4	0
Celkem	21	41	47	1

LITIGATIONS AT THE COURT OF HRADEC KRÁLOVÉ BETWEEN YEARS 1548–1564 REFERRED TO THE APPELLATE COURT

The study deals with appeals in the city of Hradec Králové referred to the appellate court and contained in the book of final copies of judgments for the Boleslavský, Hradecký and Plzeňský Regions of the period 1548–1564. The documents were filed at the Appellate Court fund in the National Archives. The book contains altogether 222 appeals confirmed, changed or amended by the Court. After introducing the resources, the author further deals with the structure of appeals and the course of action at the appellate court. Attention is paid to the description of social situation in Hradec Králové in the early New Age which enables us to better understand reasons for several court proceedings. The book of judgments most frequently introduces litigations about inheritance, validity of testaments, slanders and debts.

Health injury, murder and theft do not appear very often. Individual types of litigation are illustrated by examples and compared with the contemporary legal practice. The appeals have been compared with the contents of book *Liber documentorum I.* of the Archive of Hradec Králové and with books of judgments of the appellate court from the period 1548–1564. In conclusion, the author presents tables for comparison of the number of appeals in different dowry cities. The main objective of the study is to demonstrate options how books of judgments can be used for the insight into litigation nature and conditions in individual cities.